

Dos poemes de Pau Puig per a una bessonada borbònica

Maria Rosa SERRA MILÀ

Professora de Llengua catalana i Literatura

Institut de Formació Professional Narcís Monturiol (Figueres)

Un nombre considerable de fulletons i manuscrits,* alguns dels quals ja esmentaven Rubió i Comas en els respectius manuals d'història de la literatura catalana, tracten d'un feliç esdeveniment per a la família reial espanyola, l'any 1783: el naixement de dos bessons, fills del futur Carles IV i de Maria Lluïsa de Parma, i néts del llavors rei, Carles III.

Els Prínceps d'Astúries s'havien casat el 1766, és a dir, disset anys abans, quan Maria Lluïsa en tenia només quinze, i el príncep divuit. Havien tingut ja diversos fills, però cap dels fills mascles no havia sobreviscut fins aleshores. El darrer fill, don Carlos Eusebio, havia mort el dia 11 de juliol. Dos mesos després, el dia 5 de setembre del 1783, van néixer aquests dos bessons, batejats com don Carlos i don Felipe.** Com que al desembre d'aquest mateix any es va firmar el Tractat de Versalles, amb el qual s'acabava la guerra amb Anglaterra, i Menorca tornava a la corona espanyola, Carles III va manar celebrar aquests dos fets venturosos a totes les ciutats importants.

El fullet 1105 de la col·lecció Bonsoms, a la Biblioteca de Catalunya, recull la publicació d'un edicte del governador militar i polític de Barcelona, Fèlix O'Neill, sobre les festes populars amb motiu del naixement dels infants. Regula els llocs on tindran lloc les festes i les normes de comportament dels ciutadans. El cas és que a Barcelona, l'últim dia de les festes, va tenir lloc un accident espectacular, quan es va enfonsar el cadafal que estava situat davant de la llotja, i on s'havien congregat els músics i la gent noble i important de la ciutat, que esperaven veure més còmodament el pas de les comparses de la moixiganga des de la tarima.

Diversos poemes i composicions en prosa es congratulen del naixement dels hereus reials i de la pau amb Anglaterra, i d'altres descriuen les festes o esmenten l'ensordada del cadafal.

El manuscrit 28 de la Biblioteca de Catalunya, ff. 41-44 v, conté un poema en setze dècimes de Francisco Martí Sociats —que és l'autor de tot el volum—, amb l'encapçalament següent: *Descripció que fa lo autor de la funció feta per los senyors comerciants en la casa de la Llotja amb motiu de las festas celebradas a Barcelona en aplauso del naixement dels Infants de España y de la pau acordada, junt ab lo lance succehit lo últim*

* Agraïxo a Albert Rossich i Kenneth Brown que m'hagin guiat cap als textos que m'han servit per elaborar aquest treball.

** Els dos bessons tampoc no van viure gaire més d'un any. Segons Cotarelo 1897, don Felipe va morir el dia 18 d'octubre i don Carlos, el dia 11 de novembre de 1784. El que després seria Ferran VII va néixer el 14 d'octubre de 1784.

dia de la derrota del catafal al temps de voler passar la moixiganga feta per los col·legis i gremis de dita ciutat en lo desembre de 1783.

Comença així:

Dia en què la España a sa patrona
obsequis tributava, humiliada,
y per la prole real y pau lograda
al monarca aclamaba Barcelona,
la ciutat ostentaba ab alegria
per balcones, campanars, carrers y plazas
las fortunas y ditxas no escassas...

Al mateix manuscrit, al foli 45, hi ha una dècima estelada que forma en acròstic el mot «comerciant», i que té l'encapçalament següent: *Correspon en nom de tot lo cos un comerciant, en vista de la omisió se atribueix a aquell en vàries crítiques a la desgràcia succehida a la Llotja lo últim dia de las festas.* Els primers versos diuen així:

Crídia si li apar que no es contés,
òbria-l talent qui-s pensia ser famós,
míria tot quant s'escriu lo curiós...

Al foli 45v trobem també una *Bilingüe obsequiosa consonància en 92 dècimas, que són castellanas o catalanas, conforme seran pronunciadas.* Es tracta del mateix text del fulllet Bonsoms 8457, raó per la qual en parlarem més endavant, entre els textos impresos.

D'altra banda, al manuscrit A-61 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona es troben també tretze dècimes que tracten de l'ensorrament del cadafal en l'últim dia de les festes esmentades: *Relació còmica de la tragèdia de la Llotja, quant se capficà lo catafal al temps de passar la moixiganga.* Amb una dècima menys i un encapçalament més breu, el mateix poema es conserva al manuscrit 2003 de la Biblioteca de Catalunya, als folis 2v-4v. La quarta de les dècimes descriu el moment fatal:

Cusida la balustrada
de poble y gent principal,
s'ou la trompeta y tabal
de la prima mascarada.
Apenas és avistada
se arrimaren al balcó,
y preguntant «Ja ve això?»,
o desgràcia!, vet aquí
que quant totom deia «sí!»
lo tablado digué «no!»

Ja ens hem referit a la versió manuscrita d'un poema imprès, escrit amb l'artifici d'usar paraules que són tant catalanes com castellanes. És la *Bilingüe obsequiosa consonància en 92 dècimas, que són castellanas o catalanas conforme seran pronunciadas, y celebran las glòrias de la prodigiosa, robusta y doble real infància de España; la fortuna de gozar el monarca y real família que la impera la suspirada amigable concòrdia firmada entre las potències belicosas de Europa en esta última guerra; y las vistosas màscaras, moixiganga, luminàrias, adornos, afectuosas públicas y privadas festivas alegrías que tributa al rey supremo, y al de España, la inclita y fidelísima*

Barcelona en los días 8. 9. y 10. del mes de Dbre. de 1783. Escrita a impulsos del amor que predomina a la menor musa barcelonesa D.D.A.F.P.Y.G.D.C. Y la dedica y consagra a la patria, Barcelona, Viuda Piferrer, [1783]. L'autor no és altre que el nebot de Pau Puig, i les inicials corresponen a Doctor Don Anton Francisco Puig y Gelabert en Derecho Canónico.

Publicats i conservats en el fullet 11317 de la col·lecció Porter Moix de la Biblioteca de Catalunya, tenim els *Cantos épicos con que la religión católica consuela a España por la pérdida de sus dos infantes, los serenísimos señores don Carlos Clemente y don Carlos Eusebio; la anuncia el feliz embarazo de la serenísima Princesa de Asturias, nuestra señora doña María Luisa de Borbón, y la felicita por el no esperado nacimiento de los serenísimos infantes don Carlos y don Felipe, acaecido entre ocho y once de la mañana del viernes 5 de setiembre de este año 1783. Escribíalos, bañado en gozo, don Miguel Serrano Belézar, abogado del colegio de Valencia, València, Francisco Burguete, [1783].*

Entre les composicions en prosa publicades i dedicades al doble naixement, l'*Acción de gracias a la divina magestad y regocijos públicos de la ciudad de Barcelona en los días 8, 9 y 10 de Diciembre por el feliz alumbramiento*, conservada als fullets Bonsoms 983 i 6275, no diu el nom de l'autor, però sí el dels diversos consellers de la ciutat.

Conservada als fullets Bonsoms 985, 4945 i 6273, l'*Expresión obsequiosa que a su augusto monarca Don Carlos Tercero (que Dios guarde), con la celebridad del feliz nacimiento de los dos reales infantes y confirmación de la paz general con las potencias beligerantes, consagran la Real Junta y Comercio de la ciudad de Barcelona, està formada per una dedicatòria i un cos en prosa, i diversos sonets, quintilles i «poesías heroicas».*

També es van publicar nombrosos sermons, que s'havien predicat en diverses esglésies de la ciutat. Al fullet Bonsoms 3277 hi ha un *Sermón que en el día de la Inmaculada Concepción de María Santísima, patrona de España y de sus Indias, destinado para la solemne acción de gracias por el nacimiento de los dos reales infantes Don Carlos y Don Felipe y por la feliz conclusión de la paz, predicó en la santa iglesia Catedral de Barcelona el Doctor Don Félix Amat, bibliotecario episcopal y socio de la Real Academia de Buenas Letras de dicha ciudad.*

Al fullet 9626 trobem una *Oración gratulatoria que en la acción de gracias que en el día 11 de Diciembre del año 1783 celebró la Orden Militar de San Juan de Jerusalén, con motivo del augusto nacimiento de los dos infantes gemelos Don Carlos y Don Felipe, hijos de los serenísimos Príncipes de Asturias, y el nuevo establecimiento de paz entre las magestades católica y británica, dixo a los caballeros de la misma orden en la propia iglesia de Barcelona el reverendo padre Fray Ambrosio Puig, del orden de Mínimos, lector jubilado, Examinador synodal y Calificador del Santo Oficio en el Tribunal de Cataluña.*

Altres sermons religiosos publicats a diverses ciutats de Catalunya per donar gràcies a Déu pels dos venturosos esdeveniments són:

Oración Eucarística que por ocasión del feliz alumbramiento de la serenísima señora la Princesa de Asturias en el nacimiento de los dos reales infantes Don Carlos y Don Felipe, junto con el ajuste definitivo de la paz con el rey de la Gran Bretaña en el solemne oficio que, en acción de gracias, celebró la parroquial iglesia de la ciudad de Mataró en 14 de Diciembre de 1783. Por acuerdo del muy ilustre Ayuntamiento dixo el Padre Ildefonso Ferrer de San Josep, Lector en sagrada Theologia, ex-provincial de su religión de las Escuelas Pías y Calificador del Santo Oficio en la provincia de Cataluña (Fullet Bonsoms 984).

Sermón que en la Misa votiva en honor de la Virgen por el feliz alumbramiento de la Princesa de Asturias de los dos infantes, Carlos y Phelipe, dijo el D.D. Juan Bautista Arajol, canónigo magistral de la santa Iglesia de Lérida (Fulletts Bonsoms 4329 y 9309).

Sermón que en la solemne fiesta de acción de gracias ordenada por el Rey, nuestro señor (que Dios guarde), con motivo del nacimiento de los serenísimos infantes gemelos, don Carlos y don Felipe, que dió felizmente a luz la serenísima Princesa de Asturias, nuestra señora, y de la paz ajustada con la gran Bretaña, predicó el día 6 de Enero de 1784 en la santa iglesia Catedral de Urgel el doctor don Jayme Coll y Ferrer, Canónigo magistral de dicha santa iglesia y Vicario general, sede vacante (Fullet Bonsoms 6390).

Blasco 1983, 137-140, cita diversos col·loquis noticiers, publicats en català i en castellà, que anuncien o fan la crònica de les festes fetes a València pel mateix motiu que ens ocupa:

Assentats en terra Cento y Tito, van referint tot lo que hi haurà en València en estes festes, y Tito queda molt ansiós de trobar-se ya en elles.

Conversació joco-sèria entre Cento el Formal y Tito Bufalampolla, llauradors del terme de Payporta, sobre les grans festes que a honor y voluntat del nostre rey Don Carlos Tercer, y el serenísim Príncep de Astúries (que Déu guardi), salut cumplida de nostra amada Princesa, y sanitat perfecta dels Señors infantets bessons Don Carlos y Don Felip, dispon, y fa la molt ilustre, y sempre lleal ciutat de València en lo gran dia de la seua excelsa patrona, la Mare de Déu dels Desamparats.

Relació curiosa entre Sento y Tito, que abent vengut a veure les grans festes, que la molt ilustre, y sempre lleial ciutat de València féu en lo dia tretze de Mach, a honor del nostre rey, Don Carlos Tercer, y el serenísim Príncep de Astúries, que Déu guardi; salut complida de nostra amada Princesa, y sanitat perfecta dels Señors infantets bessons Don Carlos y Don Felip; com també, después de tan grans guerres, les paus honoroses en la Inglaterra: Se entornen ya a casa pasmats y referint-se per lo camí tot quant han vist.

Sento y Tito, llauradors honrats del terme de Payporta, sentats y repantigats a la boreta de un marche, van referint alternativament tota processó de Gràcies, que féu la noble ciutat de València per lo feliç part de la sehua adorada Doña Luisa de Parma, Real Princesa de la Católica España.

Aclamaciones del pueblo valenciano, con el plausible motivo de la celebridad y fiestas al felicísimo parto de la Princesa, nuestra señora, de los dos reales infantes Carlos y Felipe.

Solemne acción de gracias por el feliz alumbramiento de la serenísima señora Princesa de Asturias, i ajuste de paces con la gran Bretaña, que en el día de Nuestra Señora de los Desamparados, a 9 de Mayo de 1784, consagró la muy ilustre ciudad de Valencia, y en oración gratulatoria dixo en la santa iglesia Metropolitana el doctor don Vicente Peris.

Conversación que pasó entre don Pedro Fernández, cavallero de Requena, y su criado Roque Trillo, al restituirse a sus casas, sobre la muy ilustre, leal y fidelísima ciudad de Valencia, con motivo del parto de la Princesa de Asturias, y efectuación de la paz.

Demostraciones de plausible gozo en que prorrumpe el insigne Colegio de Plateros, en celebridad del feliz nacimiento de los serenísimos señores infantes Carlos y Felipe, y obsequios poéticos con que adornó su magnífico tabernáculo, en las fiestas que dispuso la muy ilustre, leal y católica ciudad de Valencia en los días 9, 10 y 11 de mayo del año 1784, en acción de gracia por el dichoso y feliz nacimiento, y paz honrosa con la Inglaterra.

Així mateix, Blasco (1983, 138-139) fa esment de l'existència d'algunes composicions manuscrites sobre el mateix tema.

Cotarelo 1897 explica amb detall les festes que es van fer a Madrid els dies 13, 14 i 15 de juliol de 1784 i que s'havien preparat durant nou mesos, i també dóna una llista de composicions publicades amb motiu del naixement dels bessons, i que van ser esmentades per la *Gaceta*:

Endecasílabbos que por el feliz nacimiento de los Sres. Infantes D. Carlos y D. Felipe escribía D. Manuel Fermín de Laviano, oficial de la Secretaría de la Superintendencia general y Presidencia de la Real Hacienda.

Aplauso poético al felicísimo parto de la Princesa nuestra señora, que en español e italiano escribía D. Antonio Hispano de Azara, doctor en Sagrados Cánones y leyes civiles.

Romance endecasílabo en celebridad del feliz nacimiento de los Sres. D. Carlos y D. Felipe de Borbón, por D. Joaquín Juan de Flores.

Genethliaco o canción en alabanza del nacimiento feliz de los serenísimos infantes D. Carlos y D. Felipe, por D. Joaquín Ezquerria.

Al feliz y fecundo parto de la serenísima Sra. Princesa de Asturias, oda pindárica, por don Miguel García Asensio.

Genethliaco, poema natal y fantasía poética en loor y aplauso del feliz y maravilloso natalicio de los dos Infantes gemelos de España... Escribíalos D. Pedro Alonso de Salanova y Guilarte.

Congratulación a la nación española, con motivo del feliz parto de la Princesa, nuestra señora, en un soneto, por D. Vicente García de la Huerta.

Odas que con el gozo de oír la noticia del nacimiento de los dos Infantes escribió D. Joseph de Vargas y Ponce, alférez de fragata de la Real Armada.

Égloga latina y castellana al dichoso natalicio de los SSres. Infantes, que escribía a los diez y seis años de edad D. Nicolás Antonio Heredero y Mayoral.

Cotarelo (1897, 282-284) anomena encara sis composicions més, i n'esmenta també d'altres, segons ell, «menos importantes».

* * *

Si la majoria d'aquests poemes i composicions en prosa tractaven el tema d'una manera seriosa i afalagadora per als reis, un altre caire ben diferent té el to dels dos poemes que avui presentem. El primer, juntament amb uns tres-cents poemes més en català i en castellà, es troba en el manuscrit 8 de la Biblioteca Museu Balaguer, a Vilanova i la Geltrú. El manuscrit té una inscripció a la portada que diu: «Poesías que se atribuyen al P. Pablo Puig, de los Clérigos Menores, por lo menos algunas de ellas».

Pau Puig pertanyia a l'orde dels Clergues Regulars Menors de sant Francesc Caracciolo, i va viure al convent de Sant Sebastià, de Barcelona, aproximadament des del 1740 al 1795. Tot i que va ser un personatge famós en el seu temps pel seu bon humor, tant personal com literari, no es va publicar cap més obra seva que nou sermons, en castellà. Però ens han arribat també, a més del manuscrit de Vilanova, un centenar més de poemes, i quatre peces teatrals d'aquest autor, en diversos manuscrits. Ben aviat esperem publicar l'edició de l'obra catalana de Pau Puig.

Una mostra de l'estil festiu i irònic del nostre autor la constitueix el poema present, que comença, com si fos una carta, explicant on és i com està l'autor, i regraciant els corresponents per unes «cartes i papers» que li han enviat i a les quals el poema contesta.

Però aviat el tema se centrà en la notícia del naixement de la bessonada reial. Amb gràciós desvergonyiment, Pau Puig s'admira de la potència sexual del príncep, a

qui anomena «lleó d'Espanya», ja que ha engendrat dos fills amb un sol acte. Les agosarades referències a l'acte sexual són sempre basades en metàfores i enginyosos eufemismes.

El poema és constituït per una sèrie de versos apariats, tots decasíl·labs, excepte el primer, que té sis síl·labes. Com era norma a l'època, Puig va mesurar els versos segons el sistema de diftongació castellà: compta en una sola síl·laba, formant un diftong creixent, la [i] precedint la [ə], la [o] o la [u] de paraules com «gràcias» (vers 7), «notícia» (vers 13), «efusió» (vers 21), i fins i tot, contra el que és habitual en la llengua parlada, de paraules com «diable» (vers 11) o «suas» (vers 47); fa la sinalefa en combinacions com «poguí aleluïar» (vers 5) o «y aquesta» (vers 14). El ritme s'aconsegueix amb un accent a la sisena síl·laba i un altre a la desena. La rima és consonant, amb alguna imperfecció als versos 37-38, 43-44 i 47-48. Com era el gust castellà de l'època, la majoria de rimes són femenines. Només trobem rimes agudes en els versos 3-4, 23-24, 55-56 y 57-58.

Pel que fa a la llengua, trobem alguns castellanismes lèxics (*desdoras, hazañas, porfias, niñerías...*), i una gran riquesa de locucions i de metàfores sornegueres, que utilitzen termes militars grandiloqüents per evocar la gestació i l'infantament dels nounats.

El transcrivim a continuació, respectant les peculiaritats gràfiques, morfològiques, sintàctiques i lèxiques de la versió manuscrita, i modernitzant-ne la puntuació, l'accentuació, l'aglutinació i separació de mots, l'ús de majúscules i minúscules i del guionet. Indiquem amb punt volat les elisions que avui no tenen representació gràfica; altrament fem servir l'apòstrof.

*Estando el author haciendo exercicios, ocurrió el parto de la Princesa,
que parió dos niños el día... setiembre de 1783*

Estich en exercicis	
a orsa de virtuts, surra de vicis, ¹	
y rebent vostres cartas y papers,	
de retorn del jardí dels merdissers, ²	
no poguí aleluïar la poesia	5
ni gratular la vostra cortesia.	
Bé estich, gràcias a Déu, y bé traspuo,	
no entenent, per això, lo que evacuo	
sinó pels desperdicis o desdoras ³	
que l'exòfago exbala per los poros,	10
pel calor tan cruel, o tan del diable	
que fins està calent lo incalentable.	
Las notícias apiña tan sols una	
y aquesta ha de sargir nostra fortuna,	
perquè descobra la millor hazaña	15
en lo gran membre del lleó de España.	

- 1 *Navegar a orsa*: Navegar de tort, amb el vent de proa, de mala manera. *Surra*: Tupada, pallissa.
- 2 *Merdisser*: Home que neteja comunes i femers. Hortolà. Malnom que es dona als habitants de Vic. Probablement els exercicis espirituals es feien a Vic.
- 3 *Desdoro*: Castellanisme per 'desdó', «rebaixament, deshonra, desprestigi».

Dos xicots, o gran Déu! Gran canonada
 de la barca flotant (fa L llevada)⁴
 y que, apuntada ab la major vivesa
 al tendre Gibraltar de la Princesa,⁵ 20
 ab efusió de sanch (ja-s considera)
 a l'omblijo plantà hasta y bandera.
 Ja del pare lo nas superlatiu
 de son poder ha descubert lo niu,
 pués sent lo Príncep la primera pua 25
 de l'arbre que, com tots, té cap y cua,
 ab pocas gotas de la canonada
 ha tret dos reals mochs⁶ de una vegada.
 Fins ara España, ab marciais porfias,⁷
 no venia a fer més que niñerías 30
 y, com la infanteria en esta feyna
 és la que més pateix per menos heyna,
 ja que no troba gent, que per tot topa,
 de la flauta del Príncep i la tropa,
 la Princesa tindria ben prevista 35
 el que era impossible una conquista.
 Y com lo regne, ab gastos tan terribles,
 sempre tira la idea a impossible,
 per ser la que ab lo cel los facilita
 pareixerà ab dos noys a santa Rita. 40
 Lo Príncep, continuant aquest clisteri,⁸
 lo Hércules serà de l'emisferi,
 no sols perquè mil triumfos li provénen
 en estas dos columnas que ara vénen,
 sinó per ser *non plus* de las armadas, 45
 pués té tanta virtud quant fa noyadas.
 La Princesa, ab los anys de las suas bodas,
 serà millor coloso que el de Rodas⁹
 y, adestrada la via de la orina,
 faro més excelent que el de Messina, 50
 pués allà, segons és la veu y fama
 pàssan baixells de guerra sota cama
 y aquí, per a mostrar que no són fluxas,
 pàssan dos bergantins¹⁰ per sota cuxas.

4 Joc conceptista: Si a la darrera paraula, *flotant*, se li lleva la lletra *ela* (que en el segle XVIII s'anomenava *el*), diu *fotant*, semblant a *fotent*.

5 Els quatre anys anteriors a la composició del poema (1779-1782) havia tingut lloc el setge de Gibraltar, en què els anglesos es van mantenir al Penyal, malgrat els durs atacs hispano-francesos.

6 Referència a l'ejaculació.

7 *Porfia*: Obstinació, tenacitat.

8 *Clisteri*: Lavativa.

9 Al·lusió a la postura de cames obertes.

10 *Bergantí*: Barca lleugera, generalment de dos arbres. Aquesta paraula també pot ser el diminutiu de "bergant", 'pillet, bordegàs'.

Per això comensaren los Monjuïchs, 55
 los pifres¹¹, los tambors y los musichs,
 putas y frares, fins los caputxins
 estàmpan a muralla los tapins¹²
 y, encara que tot home ja sabia
 que hi avia a la nit mosquiteria,¹³ 60
 ara és a mitja tarde la tal brega
 y se veu qui carrega y descarrega
 dient excessos, com ardentas Fúrias:
 –Viva lo gran C... Príncipe de Astúrias.¹⁴

El segon poema que presentem tracta de l'enfonsament del cadafal davant de la llotja barcelonina, i ho fa també amb humor, ironitzant sobre els il·lustres personatges, que van caure barrejats amb les partitures i els instruments dels músics. Aquest poema ens ofereix dubtes en l'autoria. Va ser un poema conegut, ja que es troba en quatre manuscrits diferents:

Manuscrit 091 BRE de la Biblioteca de la Caixa d'Estalvis Laietana, de Mataró (pàgs. 433-434). Esteve Peramàs i Matas va aplegar en aquest manuscrit composicions seves en prosa i en vers, i també d'altres autors, entre ells de Pau Puig. Per referir-nos a aquest manuscrit, utilitzarem l'abreviatura *MT*.

Manuscrit 2003 de la Biblioteca de Catalunya (ff. 1-2). El manuscrit aplega sis poemes, un dels quals és d'atribució segura a Pau Puig. No sabem qui és el copista, però en l'últim foli hi ha la inscripció «su dueño», i a continuació hi ha una rúbrica de la qual només s'entén la paraula «Mataró». Per designar aquest manuscrit utilitzarem l'abreviatura *BC*.

Manuscrit 3-I-4 de l'arxiu de la Reial Acadèmia de Bones Lletres (pàgs. 15-17). En set volums, el doctor Jaume Sala i Guàrdia va copiar i comentar poemes de diversos autors, entre els quals hi ha alguns de Pau Puig. Per referir-nos a aquest manuscrit, farem servir l'abreviatura *BL*.

Manuscrit HC 380,632 de la Hispanic Society of America, de Nova York (pàgs. 193-194). Amb el títol de *Poesías varias*, aquest manuscrit recull una col·lecció de poemes de diversos autors, sense que ens consti el nom del copista. Per referir-nos a aquest manuscrit utilitzarem l'abreviatura *NY*.

Ni el manuscrit de la Biblioteca de Catalunya, ni el de Mataró, ni el de Nova York no atribueixen aquest poema a Pau Puig, ni fan referència a cap autor. En el manuscrit de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, Jaume Sala i Guàrdia diu: «Tienen mucha sal y agudeza estas décimas, tiradas en un estilo natural y corriente, sin ripios ni cosa forzada. Saben mucho a Puig, bien que no faltan jamás otros ingenios en esta capital para desempeñarlo (...). Una de las conjeturas para creer que el padre Puig fue el hombre de esta composición la fundo en que yo mismo le avía visto usar la frase de “poner la vida a l'encant”, como está en la tercera de esta página.»

Potser l'argument principal que dona Sala per a l'atribució del poema al pare Puig no té una consistència definitiva, però podríem reforçar aquesta hipòtesi amb dos arguments més:

a) El primer és el de l'estil, a què Sala també al·ludeix. Els jocs de paraules amb els cognoms, els contrastos, el to irònic però no sarcàstic, el lèxic i la mètrica són molt característics de Pau Puig.

11 *Pifre*: 'Flautí de so molt agut'.

12 *Tapins*: Sandàlies de tela fina, amb sola de suro gruixuda.

13 *Mosquiteria* és derivat de “mosquit”, però també vol recordar “mosqueteria”, ‘tropa de mosqueters’, al·ludint a la brega que mantenien els amants.

14 La paraula suggerida probablement era “carall” o algun terme semblant.

b) Els quatre manuscrits diferents on hem trobat el poema contenen, tots quatre, altres poemes d'atribució segura a Pau Puig.

Pel fet d'anomenar-se en el poema diversos personatges influents de Barcelona, és probable que l'autor preferís quedar en l'anonimat, i que el poema circulés sense comprometre'l.

El poema està compost per deu dècimes que, com totes les dècimes de Pau Puig i de la majoria d'autors de l'època, segueixen l'esquema de l'«espinela»: 7a 7b 7b 7a 7a 7c 7c 7d 7d 7c. Com en el poema anterior, generalment les diftongacions i les sinalefes es fan a la castellana: «y en glòria tan principal» (vers 7), «sucché en contrari event» (vers 9), «barrejada ab los violins» (vers 63), etc. En canvi, a la paraula *viola* del vers 76 les dues primeres vocals es pronuncien en síl·laba diferent.

La rima és consonant, però no té en compte l'obertura de les *ee* ni de les *oo*. Per exemple, fa rimar *peus* amb *seus*, *comerç* amb *cavallers*, *viola* amb *tremola*, *derrota* amb *nota*. Els versos femenins alternen amb els masculins, amb un lleuger predomini dels primers. També trobem castellanismes lèxics (*luego*, *derrama sang*, *estrage*, *tragà*, etc.) i sintàctics (*en honrar a Carlos tercer*, vers 98).

Pel que fa a figures literàries, en aquest poema abunden els contrastos entre la finor, importància i noblesa dels personatges anomenats i la penosa situació en què es troben, i els equívocs y els jocs de paraules amb el nom i el cognom de les persones afectades, recursos que potencien la comicitat.

Hem donat com a versió principal la del manuscrit de Mataró, que sembla la més correcta, amb una sola excepció: al vers 5, d'acord amb BC i NY, corregim una discrepància ortogràfica (*musica al per musica l'*) que podria induir a confusió quant al sentit. És, d'altra banda, la versió que té més lliçons en comú amb les altres tres. Seguim els mateixos criteris d'edició que ja figuren resumits precedint el poema anterior.

*Se refiereix lo fracàs que succehi a certas personas y cavallers que acudiren
al catafal de la Lotja, per veure la mogiganga.*

DÈCIMAS

Per acabar ab primor de Llotge la hermosa festa, se mesclaren a la orquesta certas damas com un or. De música al gentil cor	5
parexia angelical, y en glòria tan principal succehi un contrari event: que, als ulls de tota la gent, se esfonsà lo catafal.	10
Luego se sentiren veus molt funestas tras del drap, de las que davan de cap y las que quèyan de seus.	

Quiscuna cridaba als seus, 15
baix de aquells negres espays
y, entre sospirs y desmay
que'l mal punt ocasionava,
la persona que escoltava
sentia més de dos-ays.¹⁵ 20

De aqueix cas ja dono avís
quant de Cros sobre la esquena
va càurer ab molta pena
un jove vestit de gris.
El[1] va càurer de improvís, 25
lo músich entrà a la cura,
però tothom assegura
que, al rèbrer espant tan gros,
lo pobre Ventura Cros
va tenir mala ventura. 30

Com de un instant tant cru
del fracàs poca gent campa,
per ço va caure a la trampa
molta gent de casa Bru.
Ni virreyna del Perú 35
escapà per més llaugera,
y, si bé se considera,
fou un miracle dels grans
que'l senyor canonge Sans¹⁶
se salvàs a la barrera. 40

Com tant de vosseñoria
entre fustas prengué mal,
per sota del catafal
molta sanch noble corria.
Mercuri,¹⁷ que això advertia 45
des del trono del comers,
a damas y cavallers
sens paraula manifesta,
y així pagaren la festa,
ja que no han donat diners.¹⁸ 50

15 *Dosai*: Antigament, esquena, dors. En el comentari a aquest poema, Jaume Sala i Guàrdia ens diu que Dusay era el cognom d'una persona: «Porque sí hablan del señor Ventura Cros, de don Francisco Dusay, de la virreina del Perú, del señor Joseph Guasch, etc., pero lo hazen de un modo que no les puede dañar.»

16 Francesc de Sanç i de Sala (1730-1823), canonge i vicari general de la diòcesi de Barcelona, era membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres.

17 *Mercuri*: Divinitat romana, protectora dels mercaders.

18 Es tractava d'unes festes pagades per la monarquia.

«Jo no vull dar-los remey»,
 digué Jano¹⁹ en una cobla,
 «que, per no gastar una dobla,
 ab oli fan llum al rey.
 No és de la més fina lley 55
 una flama tant g[r]ossera,²⁰
 y perquè així se assevera
 lo pit noble a mon cor franch
 deixaré derramar sanch
 als que no han regalat cera». 60

Era digne de condol
 vèurer la noblesa dins
 barrejada ab los violins,
 músichs, solfa y faristol.
 Tot anava de revol 65
 per allí, com és constant,
 y entre gemechs y plorant
 deya la més alentada:
 «ara sí que està posada
 la mia vida a l'encant.» 70

Lo estrago²¹ també tragà
 Guasch, que en Santa Maria
 sol sonar la xerimia,
 quant ix algun combregà.²²
 Si lo pobre se agregà 75
 fou per sonar la viola,
 y al mateix punt que rodola
 tal crit desengorja y treu
 que, de sentir-li la veu,
 tothom està que tremola. 80

Uns se dolgueren del pit,
 molts altres de la retranga,²³
 que no fou tot muxiganga
 la funció de aquella nit.
 En altre festí lluhit 85
 plebeo, noble o a real,
 faré que aqueix catafal

19 *Janus*: Déu de l'antiga tradició romana, considerat primer com el guardià de la llar, i després de les entrades de les cases.

20 En el manuscrit de Mataró es llegeix «gossera», però suposem que es tracta d'un error.

21 *Estrago*: (castellanisme) Destrucció, destrossa.

22 *Combregar*: (substantivat) Viàtic i la comitiva que el porta (*DCVB*).

23 *Retranga*: «Corretja que uneix els dos angles posteriors de l'albarda, passant per darrera de les anques de la bèstia.// Cul.» En donar aquesta darrera definició, el *Diccionari Aguiló* cita precisament aquests dos versos: «Uns se dolgueren del pit, / molts altres de la retranga...», i es remet al manuscrit de Jaume Sala i Guàrdia, de la Reial Acadèmia de Bones Lletres.

ab lo que tinch explicat se pôrtia per la ciutat sobre un carro triumfal.	90
Encara que ab fúria activa lo mal temps a tal grau puja, que a fort de vent y de pluja estaba la prespectiva, ab major augment se aviva	95
lo comers per la derrota, y en aqueix instant se nota qui en honrar a Carlos tercer se susta, a més no poder, si acàs no fa bancarrota.	100

VARIANTS:

Encapçalament

Se refereix lo fracàs que succeí a certas damas y cavallers que assistiren al catafal de la música de la llotge en la última nit de las festas que se feren per lo feliz part de la Princesa de las Astúrias de dos noys y ajust de paus amb los inglesos. Dècimas. *MT*

Decimas en qe se manifesta lo fracas qe succehí á certas damas y cavallers, qe acudiren al catafal de la musica de la Llotge de Barcelona en la última nit del triduo del real festí per mirar la mascara y real muxiganga. *BC*

Se refereix lo fracàs que succehí a certas personas y cavallers que acudiren al catafal de la Lotja, per veure la Mogiganga. Dècimas. *BL*

Se manifesta lo fracàs que succehí a certas damas y caballers que acudiren al catafal de la Moxiganga de dita llotja l'última nit del [...] del real festí ab estas dècimas. *NY*

2 Llotge *MT BC NY*: Lotja *BL*.

3 a la *MT*: en la *BL NY*: ab *BC*.

5 musica al gentil *MT BC NY*: musichs lo gentil *BL*.

8 un contrari *MT BC NY*: en contrari *BL*.

10 esfons... *MT BC*: enfons... *BL NY*.

12 tras del *MT BC BL*: tras lo *NY*.

13 de las *MT BL NY*: per las *BC*.

19 la persona que escoltaba *MT BL*: persona, qe su escoltaba *BC*: la persona que so escoltaba *NY*.

20 sentia *MT*: va sentí *BC, BL, NY*.

21-30 *Estrofa que manca a NY i a BC*.

21 cas ja dono *MT*: fet ja dona *BL*.

25 El va caurer *MT*: Eli se cura *BL*.

31-40 *Estrofa col·locada en tercer lloc en NY*.

31 de *MT*: en *BC BL NY*.

33 per ço va caure a *MT*: per això caigué a *BL*: se veu caurer a *BC*: se veu caurer en *NY*.

34 gent *MT*: part *BC BL NY*.

41-50 *Estrofa col·locada en cinquè lloc en NY*.

- 41 tant de vosseñoria *MT BC NY* : tanta vosseñoria *BL*.
 45 Mercuri *MT BC BL*: Mercurio *NY*.
 47 y *MT BC BL*: y a *NY*.
 48 paraula *MT NY*: paraulas *BC, BL*.
 49 y aixis pagaren *MT*: qe així pagaran *BC*: que aixis pagaban *BL*: deia aixis pagan *NY*.
 50 ja que *MT BC NY*: los que *BL*.
 51-60 *Estrofa col·locada en sisè lloc en NY*.
 53 que per no gastar una *MT BL* : que per no gastar la *NY*: pues per no gastar la *BC*.
 56 una flama *MT BC NY*: una llama *BL*.
 57 així se *MT BL*: aixis *BC NY*.
 58 a mon cor *MT BC NY* : y cor *BL*.
 59 deixar *MT BC NY*: de deixar *BL*.
 61-70 *Estrofa inexistent a BC i col·locada en quart lloc en NY*.
 61 condol *MT NY*: condols *BL*.
 63 ab los *MT BL*: entre *NY*.
 64 solfa y *MT NY*: solfas *BL*.
 65 tot anava de revol *MT*: tot anaba a burrissol *NY*: y sens quens donia consols *BL*.
 66 per allí *MT*: per allà *NY*: però ella *BL*.
 67 gemechs *MT*: gement *BL NY*.
 70 mia *MT NY*: meva *BL*.
 71-80 *Estrofa que manca a BC i a NY*.
 71 Lo estrago *MT*: Lo estrag *BL*.
 72 Guasch *MT*: a Guasch *BL*.
 74 ix *MT*: hi ha *BL*.
 78 crit *MT*: punt *BL*.
 81-90 *Estrofa col·locada en vuitè i últim lloc en NY*.
 83 muxiganga *MT BC NY*: mugiganga *BL*.
 84 la funció *MT BL NY*: la festa *BC*.
 86 plebeo, noble o a *MT*: plebeo, noble o *BC NY*: plebeyo, noble y *BL*.
 87 far, que aqueix *MT*: farem que aqueix *BC BL*: farem que aquest *NY*.
 90 sobre un *MT BC BL*: sobre de un *NY*.
 91-100 *Estrofa que manca a BC i col·locada en setè lloc en NY*.
 92 temps *MT BL*: tempo *NY*.
 93 a fort de vent i de *MT BL*: a força de vent i *NY*.
 94 estava la prespectiva *MT*: estava la perspectiva *BL*: se estoba la prespectiva *NY*.
 97 i en aqueix instant *MT*: puix en tal festa *BL*: puix en tal festí *NY*.
 98 que en honrar a *MT NY*: que a honor de *BL*.
 100 si acàs no fa *MT*: y si no fa *BL NY*.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Blasco 1983: Ricard Blasco, *La premsa al País Valencià*, València, Institució Alfons el Magnànim, 1983.
 Cotarelo 1897: Emilio Cotarelo y Mori, *Iriarte y su época*, Madrid, Est. tipográfico «Sucesores de Rivadeneira», 1897.